

بررسی مبنای نظری و انواع مصونیت‌های دیپلماتیک

نویسنده: پوهنیار محمد فریدون سروش

چکیده

مصونیت‌های دیپلماتیک از جمله مواردی است که سبب محدودیت حاکمیت سرزمینی دولت‌ها می‌گردد. از آغاز شکل‌گیری نخستین اجتماعات انسانی تحت نام دولت ماموران دیپلماتیک از یک سلسله مصونیت‌ها و امتیازاتی بر خوردار بودند که بیشتر بر مبنای قواعد عرفی استوار بود و رعایت آن الزامی دانسته می‌شد. هرچند برای مصونیت نماینده‌گان سیاسی دولت‌ها مبانی نظری متعددی وجود دارد؛ اما نظریهٔ مصلحت خدمت منطقی‌ترین استدلال را ارائه می‌کند. مصونیت‌های دیپلماتیک انواع و اشکال متعددی دارد که معمول‌ترین آنها مصونیت از تعرض و مصونیت قضایی می‌باشد. کنوانسیون وین منعقد شده سال ۱۹۶۱ جزئیات مربوط به مصونیت‌های دیپلماتیک را به صورت واضح بیان داشته است. سوء استفاده از مصونیت می‌تواند

سبب سلب مصونیت از جانب کشور میزبان گردد.

واژه‌گان کلیدی: مصونیت، دیپلماتیک، کنوانسیون، سفارت، حاکمیت، بین الملل.

مقدمه

ماموران دیپلماتیک از سوی کشور فرستنده توظیف میگردند تا یک سلسله خدماتی را در قلمرو کشور میزبان انجام دهند. انجام وظایف مذکور زمانی ممکن خواهد بود که ماموران دیپلماتیک از هر نوع مداخله مقامات کشور محل ماموریت در امان باشند و کشور میزبان تسهیلات لازم را برای انجام وظایف ماموران مزبور تأمین و تضمین نماید. مصونیت دیپلماتیک به این معنی است که دارنده آن از تعقیب قانون و ماموران دولت محل وظیفه در امان است؛ به عبارت دیگر میتوان گفت که قانون و ماموران مجری قانون نمیتوانند شخص دارنده مصونیت دیپلماتیک را تعقیب کنند. هر چند مطابق یک اصل کلی و عمومی، قانون و مقررات جنبه عام دارد و بالای همه به طور یکسان و بدون استثناء تطبیق میگردد؛ اما مصونیت دیپلماتیک یک استثنای بر اصل عمومی بودن قانون دانسته میشود.

تاریخ روابط دیپلماتیک شاهد این امر است که دولتها کمتر به قبولی و رعایت مصونیت‌های دیپلماتیک تمایل دارند و آن را محدودیتی بر اعمال حاکمیت سرزمین خود تعبیر مینمایند؛ با آنهم پابندی به قواعد مربوط به مصونیت‌های دیپلماتیک لازمه داشتن روابط سیاسی حسنه تلقی گردیده و در مقاطع مختلف زمانی به گونه نسبی رعایت شده است. در گذشته مصونیت‌های دیپلماتیک طبق سنت و رسوم معمول بین دولتها تعریف شده و رعایت آن بیشتر بر اساس رویه متقابل تضمین میگردید؛ اما در حال حاضر مصونیت دیپلماتیک به موجب عهدنامه بین المللی (کنوانسیون وین ۱۹۶۱) که مقام صلاحیتدار دولتها آن را امضاء و تصویب کرده اند و مانند یک قانون داخلی لازم الاجرا شده است ترتیب و تدوین میشود.

فلسفه وجودی مصونیت‌های دیپلماتیک بر اصل مصلحت انجام وظیفه استوار بوده است؛ به

گونه‌ی بی‌که دیپلمات در چارچوب ضوابط تعیین شده بتواند خدماتی را که از جانب کشور فرستنده‌اش به او سپرده شده است به نحو درست انجام دهد. لذا به منظور اینکه دیپلمات‌ها و متصدیان امور دیپلماتیک بتوانند وظایف محوله‌شان را در دولت میزبان با کمال آزادی و استقلال و بدون هیچ گونه ترس و هراس به انجام رسانند از قرون قدیم یک سلسله اصول و قواعد در روابط فی مابین کشورها معمول گردیده که موضوعات مربوط به مصونیت‌های دیپلماتیکی را تنظیم نموده است.

علما و دانشمندان در رابطه به مصونیت دیپلماتیک و ضرورت رعایت آن در مسیر تاریخ به گونه‌های متفاوتی ابراز نظر نموده و در رابطه به ارزش، اهمیت، مقام و نقش نماینده‌گان دیپلماتیک نظریات جامعی را ابراز داشته‌اند. در طول تاریخ سفرای دول اشخاص قابل احترامی دانسته شده و حرمت آنها نه تنها در ممالک دوست، بلکه در کشورهای خصم نیز رعایت گردیده است. درین مقاله سعی شده است که مبنای نظری اصل مصونیت دیپلماتیک و انواع مصونیت‌های دیپلماتیک مورد بررسی قرار گیرد.

تعریف مصونیت دیپلماتیک

مصونیت عبارت از حقی است که به موجب قانون دارنده‌آن نسبت به کلیه اعمالی که در حین اجرای وظیفه انجام می‌دهد از تعقیب مقامات اجرایی و عدلی کشور میزبان در امان باشد، یا به عبارت دیگر شخص دارنده مصونیت از حیطه‌ی اجرایی کشور پذیرنده خارج است و هیچ نوع اقدامی علیه آن ممکن نخواهد بود. (موسی زاده؛ ۱۳۹۰: ۵) از تعریف فوق برمی آید که مصونیت به عنوان یک حق شناخته شده و قابل مطالبه است؛ علاوه برین، حق مذکور به وسیله قانون که همانا اسناد معتبر بین المللی است تسجیل گردیده و جنبه بین المللی یافته است. استفاده از حق مذکور بیشتر به انجام وظیفه مربوط میشود و شخص مستفید شونده را از حیطه اجرایی کشور محل ماموریت حفظ مینماید.

مبنای نظری مصونیت‌های دیپلماتیک

یکی از مهمترین سوال‌ها پیرامون مصونیت دیپلماتیک در قالب نظریه های حقوقی این است که مصونیت‌هایی را که نماینده گان خارجی و مامورین دیپلماتیک در کلیه کشورها از آن برخوردار اند بر مبنای چه چیزی استوار است و از نظر حقوقی چگونه قابل توجیه است؟ در گذشته اعتقاد برین بود که مصونیت نماینده گان دیپلماتیک مبتنی بر تساوی حق حاکمیت کشورها است، بر مبنای اصل مذکور چون دولت‌ها دارای حاکمیت مساوی اند بناءً نمیتوانند نسبت به نماینده گان یکدیگر اعمال حاکمیت کرده و قوانین شان را بر نماینده گان تحمیل کنند. (کلیار؛ ۱۳۶۸: ۱۴۵) نظر به اهمیتی که مصونیت دیپلماتیک در گسترش روابط دولتها داشته است همواره جزء مباحث اساسی در حقوق بین الملل مطرح بوده است. در مقاطع مختلف زمانی مکتبهای حقوقی و آثار حقوقدانان معمولاً مصونیت دیپلماتیک و چگونه گی اجرای آن را مورد تحلیل و بررسی قرار داده و تلاش ورزیده اند تا دیدگاه واحدی نسبت به این مسأله ایجاد شود.

به صورت کل در باره اساس حقوقی مصونیت‌های دیپلماتیک نظرات مختلف از طرف مکاتب حقوقی بیان شده است که قرار زیر است:

الف- نظریه نماینده گی: این نظریه بسیار قدیمی بوده و مربوط به دوره هایی است که رؤسای قبایل، سلاطین، امپراطوران، پاپها در روابط فی مابین شان به نماینده گی خویش فرستاده گانی را نزد یکدیگر اعزام میکردند و قدرت خود را ودیعه آسمانی قلمداد مینمودند. در کتابهای مربوط حقوق دیپلماتیک در توجیه این نظریه (نماینده گی) معمولاً به این گفته منتسکیو استناد میشود که در کتاب «روح القوانين» تذکر رفته است: «در روابط بین الملل سلاطین که سفیر می فرستند اجازه نمیدهند که سفیر شان تابع سلطان محل یا تابع محاکم او باشد. سفیران سخنگوی سلاطینی هستند که آنها را فرستاده اند. لذا این سخن باید آزاد

باشد. (ذوالعین؛ ۱۳۷۹: ۲۴۲) از قرن شانزدهم به بعد با اینکه ملت، وجدان ملی و حاکمیت دولت مفاهیم جدیدتری پیدا کردند هنوز موجودیت و شخصیت جامعه در شخص پادشاه متجلی بود و سفیر نیز نمایانگر شخصیت پادشاه خود بود؛ از اینرو، میبایست به سفیر امتیازاتی داده شود که متناسب با شئون پادشاه فرستنده او باشد. بدون شک اگر رفتار نامناسبی با سفیر صورت بگیرد به گونه تلقی میشد که نسبت به پادشاه فرستنده او صورت گرفته است؛ بنابراین، اصل مساوات در حاکمیت همه دولتهای مستقل را در یک سطح مساوی قرار میداد که در نتیجه هیچ رئیس کشور تابع قوانین رئیس کشور دیگر بوده نمیتوانست که طبعاً سفیر وی نیز تابع قوانین کشور میزبان نمیبود.

از قرن هفدهم به بعد در آثار بعضی نویسنده گان حاکمیت ملت اساس سازمان اجتماعی در مقابل قدرت شخصی و استبدادی پادشاهان قلمداد شد. روسو دولت را نماینده مردم به اساس یک قرار داد اجتماعی دانست و منتسکیو حاکمیت دولت را ناشی از ملت عنوان کرد. عده یی از نویسنده گان حاکمیت ملت را یک واقعیت غیر قابل تردید میدانستند و قدرت سلطنت را ناشی از ملت تعبیر میکردند. این تحولات فکری نسبت به مفهوم دولت سبب شد تا از اهمیت نظریه نمایندگی کاسته شود. با آنهم بعضی نویسنده گان نظریه نمایندگی سفیر را کاملاً مردود ندانسته و حتی در بعضی کشورها اصل نمایندگی شخصی خواه به عنوان یک اصل بنیادی و خواه به صورت یک سنت جلوه گر است. (صدر؛ ۱۳۸۲: ۷۸)

ب- نظریه برون مرزی: این نظریه توسط گروسیوس حقوقدان هالندی که به پدر حقوق بین الملل معروف است در قرن هفدهم بیان گردید و تا اوایل قرن بیستم طرفداران زیادی داشت. گروسیوس چنین بیان نموده است "قانون عام اینست که هر کس در سرزمین کشور دیگر تابع قوانین همان سرزمین است؛ ولی دولتها طبق یک تفاهم مشترک استثنایی را در این مورد پذیرفته اند و آن وضع سفیران است؛ بنا بر این، استثناء سفیران در همان سرزمینی تصور

میشوند که سلطان آن سرزمین آنان را فرستاده است؛ به عبارت دیگر آنان در خارج از سرزمین کشور محل ماموریت تصور شده و چنین است که مشمول حقوق داخلی کشوری که در آنجا زندگی می کند نمی شوند". (ذوالعین؛ ۱۳۷۹: ۲۴۰) بر مبنای این نظریه سفیر همه جا و همه وقت تابع سلطان خود پنداشته شده و محل ماموریت نیز قطعه یی از خاک کشور متبوع سفیر فرض میشود که این حق را "خارج المملکتی" یا "برون مرزی" مینامند؛ زیرا، به موجب آن اماکن دیپلماتیک خارج از کشور پذیرنده و جزء سرزمین دولت فرستنده (دولت متبوع سفیر) به شمار میرود.

این نظریه به زودی مقبول سلیقه حقوقی زمان قرار گرفت و به سرعت رواج یافت، نویسندگان زیادی از آن استفاده کردند و حتی بنیان حقوقی بعضی رویه ها را که در حقوق بین الملل سنتی معمول بود بر آن گذاشتند؛ مثلاً تبعیت کشتیهای دولتی و جنگی از قوانین کشور خود شان در وسط دریا و سواحل دیگر یا اجرای قوانین کشوری که کشتی پرچم آن را دارد در باره اشخاص و وقایع داخل کشتی در موقع سفر در دریاهاى آزاد؛ ولی قبول این نظریه و تعمیم آن الزاماً آثار بسیار زیادی دارد که همه مردود هستند و مهمترین آنها قرار زیر اند:

- ۱- جرایم که در منزل سفیر یا محل کار وی اتفاق می افتد اگر تابع قانون دولت فرستنده باشد ناچار خود سفیر باید قاضی و مجری قوانین کشور خود باشد.
- ۲- اگر متهمی به خانه یا محل کار سفیر پناهنده شود رد کردن مجرم به مقامات دولت متبوع او باید مشروط به انجام تشریفات استرداد باشد.
- ۳- اطفال که از پدر و مادر تبعه کشور پذیرنده مانند مستخدمین محلی در محل کار یا خانه سفیر متولد شوند ناچار تابعیت دولت سفیر را دارند.
- ۴- مصونیت شخصی دیپلمات در خارج از محل کار، دیگر با اصل برون مرزی تطبیق پیدا

نمیکند. (صدر؛ ۱۳۸۲: ۸۰)

چنان که دیده می‌شود هیچ یک از موارد زیر در عمل مصداق پیدا کرده نمی‌تواند؛ مثلاً در مورد پناهنده به سفارت، در هیچ زمان تشریفات استرداد بین دو دولت در عرف حقوق بین الملل سنتی مطرح نبوده و اطفال متولد از پدر و مادر در داخل سفارت هم هیچ وقت چنین تلقی نشده است که در خاک کشور سفیر متولد شده اند. مورد چهارم، یعنی مصونیت شخصی سفیر به طور مطلق با اصل برون مرزی مغایرت دارد؛ زیرا، اگر بتوان محل سفارت را قطعه‌ای از خاک کشور خارجی فرض کرد به هیچ وجه نمی‌توان این فرض را به کوچه و اماکنی که سفیر به آنجا می‌رود سرایت داد. (بیگدلی؛ ۱۳۸۶: ۴۴۲) دلایل فوق باعث شد تا از طرفداران نظریه بیرون مرزی کاهش به عمل آید و راه مناسبی برای توجیه مبنای مصونیت جستجو شود.

ج- نظریه رفتار متقابل: عده‌ای از نویسندگان رفتار متقابل را به عنوان یک نظریه جامع و کامل ندانسته و از آن ذکری به عمل نیاورده اند؛ اما عده دیگری مانند کایر آن را با نظریه صلاح وظیفوی همراه کرده اند؛ اما بدون در نظر گرفتن این اختلاف نظر ها تصور بر آنست که این نظریه را می‌توان به عنوان یک نظریه که بیشتر از پیش جنبه عملی دارد مطرح کرد و تنها منحصر و محدود به مصونیت‌های دیپلماتیک نمی‌باشد. درین نظریه رعایت مصونیت‌های دیپلماتیک بر مبنای اصل تلافی یا رویه بالمثل استوار است؛ مثلاً اگر یک دولت نسبت به سفیرش توهین و تحقیر صورت گرفته باشد دولت مذکور شبیه همان توهین را نسبت به سفیر دولت خاطی انجام خواهد داد که خود عمل متقابل است. رفتار متقابل یک نوع تفاهم و قرار ضمنی به منظور تأمین اجرای رویه هاست و اصولاً باید در تناسب با عمل کشور متخلف باشد. از توضیحات فوق چنین بر می‌آید که نه تنها در تمامی جنبه‌های روابط دیپلماتیک ترس از تلافی و احتراز از مواجه شدن با رفتار متقابل ضمانت اجرایی تعهدات میان کشورها و رعایت قواعد عرفی و مرسوم می‌باشد؛ بلکه به خصوص در روابط دیپلماتیک قدیمی و سنتی تمام مراحل و جنبه‌های آن متضمن ضمانت اجرایی رفتار متقابل بوده است اعم از اینکه در عهدنامه

های دو جانبه ذکر شده باشد و یا نه؛ اما در حقوق دیپلماتیک نوین به طور مکرر از آن بحث شده است. (دیری؛ ۱۳۷۴: ۱۶) نظریه رفتار متقابل مبتنی بر عرف بین المللی شکل گرفت که دولتها متقابلاً امتیازات و مصونیهایی را برای نماینده گان دیپلماتیک یکدیگر در نظر بگیرند؛ ولی مشکل قبول این فرضیه، رفتارهای مختلف دولتها بود که وضع نا پایدار و متنوع برای دولت پذیرنده ایجاد میکرد. قسمی که در هر مورد دولت پذیرنده میبایست به تحقیق درباره رفتار دولت فرستنده پرداخته و مطابق آن عمل کند و اجرای چنین فرضیه یی عملی نبود.

هر چند عهدنامه وین ۱۹۶۱ بنا بر بعضی دلایل شرط رفتار متقابل را در خصوص مصونیهای دیپلماتیک پذیرفته و تکلیف دول را در رعایت مقررات آن جدا از عملی کرده است که یک یا چند دولت استثناء انجام دهند، با آن هم سند مذکور اصل رفتار متقابل را به دلیل اینکه عملاً غیر قابل احتراز است تا حدودی پذیرفته است. کنوانسیون صراحت دارد: "دولتها در اجرای مقررات عهدنامه مذکور نباید بین ماموریتهای دیپلماتیک تبعیض قایل شوند؛ اما اگر یک دولت این مقررات را در باره نماینده گی دیپلماتیک دولت دیگر به طور محدود آن اجرا کند؛ به عنوان اینکه آن دولت نیز چنین کرده است، این اجرای محدود، یعنی رفتار متقابل، تبعیض تلقی نمیشود." (کنوانسیون وین؛ ۱۹۶۱: م ۴۷)

د- نظریه مصلحت خدمت: نظریه مصلحت یا منفعت خدمت دارای مفاهیم عملی نوین است، به موجب این نظریه براین که ماموران دیپلماتیک در کشور محل ماموریت در شرایط خوب و با استقلال کامل انجام وظیفه کنند باید از حد وسیعی از آزادی عمل برخوردار باشند و این بهره مندی تنها با برخورداری از مصونیهای دیپلماتیک به دست می آید. طبق این نظریه مصونیهای دیپلماتیک تنها بر ضرورتهای مستقل اجتماعی خدمت دیپلماتیک به ویژه بر (مصلحت یا منفعت خدمت) استوار است. بر مبنای این نظریه چون وظیفه دیپلمات در روابط بین الملل مفید و ضروری است، برای این که دیپلمات بتواند به وجه احسن وظایف محوله

خویش را انجام دهد باید در محیطی که مشغول پیشبرد وظایف دیپلماتیک است از آزادی کامل برخوردار و از تهدیدات مصون باشد. با در نظر داشت توضیحات فوق الذکر مبنای مصونیت‌های دیپلماتیک صلاح وظیفوی می‌باشد. (فن گلان؛ ۱۳۸۹: ۵۲۸)

اسناد معتبر بین المللی و مراجع قضایی نیز به نظریهٔ مصلحت خدمت اعتبار داده و نسبت به سایر دیدگاه‌ها آن را منطقی و قابل قبول دانسته‌اند. در گزارش دیوان بین المللی عدالت در قضیه دعوی امریکا علیه کشور ایران در سال ۱۹۸۰ به گونهٔ ذیل آمده است: "قواعد مصونیت دیپلماتیک برای حفظ نمودن روابط میان دولتها لازمی و ضروری است و توسط تمامی دولتها بدون در نظر داشت مسایل نژادی، فرهنگی و سیاسی پذیرفته شده‌اند." (فلاح اسدی؛ ۱۳۹۱: ۲۰) این نظر خود تایید کنندهٔ اصل "صلاح وظیفوی" میتواند باشد. کنوانسیون وین در بارهٔ روابط دیپلماتیک منعقد ۱۹۶۱ نیز به طور صریح و واضح نظریهٔ صلاح وظیفوی را پذیرفته است. در مقدمهٔ کنوانسیون آمده است که: "با اذعان به اینکه منظور از مزایا و مصونیتها منتفع ساختن افراد نیست؛ بلکه مرام و مراد تأمین حسن اجرای وظایف نماینده گیهای دیپلماتیک به عنوان نماینده گان دولتها میباشد." دیده میشود در این متن مزایا و مصونیت‌های دیپلماتیک به صراحت به منظور حسن انجام وظایف محوله دیپلمات تعیین شده است و نظریهٔ صلاح وظیفوی تأیید و مورد قبول قرار گرفته است. شایان ذکر است که در گذشته سازمان ملل متحد نیز برای نماینده گان خود در کشور های دیگر که وضعیت و حالت قریب به نماینده گان دیپلماتیک را دارند طی مادهٔ ۱۰۵ بند دوم منشور ملل متحد همین نظریه را پذیرفته بود. مطابق مادهٔ مذکور نماینده گان اعضای ملل متحد و کارمندان سازمان دارای مزایا و مصونیت‌های خواهند بود که برای رسیدن به مقاصد آنان لازم میباشد. (ذوالعین؛ ۱۳۷۹: ۲۴۰)

انواع مصونیت‌های دیپلماتیک

قاعده مصونیت هم به محل ماموریت دیپلماتیک و هم نسبت به شخص دیپلمات، منزل و خانوادهٔ او قابل تعمیل دانسته میشود. عده یی از دانشمندان مصونیت محل ماموریت را تابع

مصونیت شخص دیپلمات تلقی میکنند و برین باور اند که دیپلمات به عنوان مجری سیاست خارجی باید به منظور حسن اجرای وظیفه از حیطه اجرایی کشور محل ماموریت در امان باشد؛ اما نظریه عملی این است که مصونیت محل سفارت مستقل از مصونیت شخص دیپلمات بوده؛ در حالی که مصونیت محل سکونت و خانواده او به تبع شخص اوست. مصونیت محل سفارت به سبب وجود مدارک و اسناد دولت فرستنده بوده هیچ ربطی به شخص سفیر ندارد؛ اما مصونیت منزل وی به خاطر اینست که امنیت شخص دیپلمات بدون آن میسر نیست. (صدر؛ ۱۳۸۲: ۸۶) به هر حال مصونیت دیپلماتیک به دونوع کلی دسته بندی میگردد که عبارتند از مصونیت از تعرض و مصونیت قضایی.

۱. **مصونیت از تعرض:** مصونیت از تعرض، یعنی غیر قابل نقض بودن حرمت و حقوق یک محل یا شخص است. حرمت محل به مفهوم خودداری از ورود بدون مجوز به آن محل و حرمت شخص به مفهوم عدم نقض آزادی و حقوق تعبیر میگردد. حرمت محل و شخص صرفاً منحصر به دیپلماتها نمیشد؛ بلکه در هر نظام مردم سالار و دموکرات شهروندان عادی نیز از این حقوق و مصونیت برخوردار خواهند بود؛ اما تفاوت بین حرمت عمومی مسکن و اشخاص با حرمت محل ماموریت و شخص دیپلمات درین است که مورد اول تحت شرایط خاص به موجب قانون قابل نقض دانسته میشود؛ در حالی که حرمت محل دیپلماتیک و شخص دیپلمات قابل نقض نمیشد.

مطابق به کنوانسیون وین ۱۹۶۱ محل کار و محل سکونت ماموران دیپلماتیک از مصونیت کامل برخوردار است. دولتها متعهد اند که ماموران امنیتی خود را از هرگونه تجاوز به محل سفارت و محل سکونت دیپلماتها منع و ضمناً از تجاوز سایر افراد عادی به این محلات جلوگیری نمایند. (کنوانسیون وین؛ ۱۹۶۱: م ۲۲)

باید در نظر داشت که گاهی ممکن است از این مصونیت برای پناه دادن دشمنان کشور

میزبان سوء استفاده شود یا سفارت بدون اطلاع سفیر محل توطئه علیه کشور میزبان یا تهیه مقدماتی برای جنایت علیه شخصیت‌های کشور پذیرنده استفاده گردد. همچنان ممکن در محل سفارت اتفاقی رخ دهد که دخالت و ورود مقامات امنیتی کشور میزبان را ایجاب نماید؛ مثلاً وقوع حریق در محل سفارت. با توجه به مطالب فوق تهیه کننده گان کنوانسیون وین ضمن اینکه بر مصونیت از تعرض محل ماموریت تأکید داشتند نماینده گی دولتهای عضو را به خود داری استفاده از محلات ماموریت برای اعمالی که مغایر با وظایف دیپلماتیک باشد مکلف دانستند. گاهی نظر به ضرورت ماموران امنیتی دولت میزبان میتوانند در صورت وقوع حادثه‌یی که خطرات شدید به امنیت و زنده گی مردم مجاور محل سفارت ایجاد نماید بدون مجوز از مقام سفارت وارد محل مذکور شوند و از وقوع خطر جلوگیری کنند، هرچند بعضی از صاحب‌نظران با این موضوع مخالف اند و آن را نقض قاعده مصونیت محلات دیپلماتیک تلقی میکنند. (صدر؛ ۱۳۸۲: ۹۰)

یکی دیگر از مواردی که در خصوص مصونیت اماکن دیپلماتیک مطرح میگردد مسأله پناهنده گی است. هر چند با رد شدن نظریه بیرون مرزی پناهنده گی در اماکن دیپلماتیک منطق وجودی خود را از دست داده؛ اما رویه معمول بین المللی گواه این است که گاهی شخصیت‌های سیاسی که تحت شرایط ناگوار امنیتی مجبور به پناه بردن به محلات دیپلماتیک میگردند از امتیاز پناهنده گی بهره مند شده اند. البته قابل یاد آوری است که پناهنده گی در سفارت به طور محدود قابل اجرا بوده و صرفاً در مورد آن عده‌یی از اشخاص سیاسی که در شرایط آشوب و یا انقلاب از ترس جان خود پناهنده میشوند قبول شدنی است.

موضوع دیگری که در ذیل مصونیت از تعرض مطرح بحث قرار میگیرد عبارت از مصونیت اسناد و مراسلات دیپلماتیک است. به منظور اجرای هر چه بهتر وظایف ماموریت دیپلماتیک لازم است تا کلیه مکاتبات و اسناد ماموریت از تفتیش مقامات کشور میزبان مصون

باشد. دولت میزبان مکلف است تا ارتباط آزاد و بدون مانع ماموریت دیپلماتیک را با سایر سفارت خانه ها و وزارت امور خارجه کشور فرستنده اش تضمین نماید. (کنوانسیون وین؛ ۱۹۶۱: م ۲۷)

۲. مصونیت قضایی: منظور از مصونیت قضایی این است که ماموران دیپلماتیک برخلاف مردم و اتباع خارجی دیگر از حیطه قدرت اجرایی کشور میزبان خارج هستند. گاهی مصونیت قضایی چنین تعبیر شده است که قانون محل ماموریت شامل حال دیپلماتها نشده و محاکم کشور میزبان صلاحیت رسیده گی به قضایای این اشخاص را ندارد؛ ولی این تعبیر درست نیست. قانون هر کشور قابل اعمال بر همه ساکنین آن دانسته شده و محاکم صالح رسیده گی به تمام قضایایی اند که در قلمرو کشور مذکور واقع میشوند. اینکه قانون کشور میزبان نسبت به دیپلماتها اجرا نمیگردد و محاکم به قضایای آنها رسیده گی نمیکند به خاطر حسن اجرای وظیفه است. باید اضافه کرد مصونیت قضایی در خصوص اعمال که جنبه جزایی دارند به صورت مطلق پذیرفته شده و اما در خصوص مسایلی که جنبه مدنی دارند شامل یک سلسله استثنایات میباشد؛ به عنوان مثال دعاوی مربوط به اموال خصوصی غیر منقول که برای استفاده شخصی از آن استفاده میگردد، یا دعاوی مربوط به ارث که در آن دیپلمات به طور خصوصی نه به نماینده گی از دولت فرستند دخیل باشد شامل مصونیت قضایی دانسته نمیشود. (صدر؛ ۱۳۸۲: ۱۰۵)

نتیجه

طی دو قرن اخیر یکی از مهمترین پیامدهای تحولات سیاسی و اقتصادی گسترش روابط میان دولتها و تأسیس نماینده گیهای دیپلماتیک بوده است، بدون شک رشد شگفت انگیز روابط دولتها در عرصه های مختلف طی قرن بیستم از برجسته ترین نمادهای نظم نوین جهانی

بوده است. گسترده گی و تنوع حوزه فعالیت‌های دولتها و نقش این روابط در عرصه بین المللی ایجاب مینماید تا نهادهای تأمین کننده این روابط از مصونیت‌های لازم برخوردار شوند. این مصونیت‌ها منحصر به دفتر نماینده گی دولت نزد کشور میزبان نبوده؛ بلکه شامل حال کارمندان دیپلماتیک به جهت فعالیت‌هایی که در چارچوب اهداف و اشتغالات وظیفوی دولت متبوعه خویش انجام میدهند و محل ماموریت آنها نیز میگردد. این مصونیت‌ها تضمین مناسبی برای انجام هر چه بهتر امور محوله کارمندان دیپلماتیک تلقی شده و نباید تصور شود که مقامات مذکور فوق قوانین کشور محل ماموریت قرار دارند.

اهمیت ماموریت دیپلماتیک و انجام امور مربوط به این ماموریت سبب شده تا کشورها دایره موضوعات مشمول مصونیت را گسترش بخشیده و علاوه بر مصونیت قضایی دیپلمات‌ها به رعایت مصونیت‌های همچون مصونیت محل ماموریت و محل سکونت کارکنان دیپلماتیک، مصونیت آزادی ارتباطات و مراسلات و مصونیت وسایط نقلیه ماموریت دیپلماتیک نیز تأکید ورزند. هرچند مصونیت‌های دیپلماتیک به عنوان یک اصل پذیرفته شده در حقوق بین المللی و حقوق داخلی کشورها مورد تأکید قرار گرفته؛ اما نباید فراموش شود که سوء استفاده از مصونیت‌ها باعث خواهد شد تا کشور محل ماموریت اصل مذکور را نادیده گرفته و وارد اقداماتی لازم شود. دارنده گان مصونیت موظف اند مقررات و قوانین دولت پذیرنده را مراعات نموده، از مداخله در امور داخلی آن دولت پرهیزند؛ چنانکه این دو اصل را رعایت نمایند و به اعمالی مبادرت ورزند که مغایر با وظایف آنها باشد، از مصونیت‌های اعطایی سوء استفاده کرده اند. اخراج شخص به عنوان عنصر نامطلوب، سلب مصونیت اختیاری و قطع روابط دیپلماتیک، ضمانت اجرای سنتی سوء استفاده از مصونیت‌ها است. آگاهی نسبت به مقررات حقوق دیپلماتیک در بسیاری از موارد می تواند از بروز مشکلات جلوگیری نماید و

موفقیت مأموران اعزامی و حسن انجام وظایف محوله، مستلزم وقوف به مقررات حاکم بر روابط دیپلماتیک و اطلاع از حقوق و تکالیفی است که در این خصوص برخوردارند.

منابع

۱. بیگدلی، محمد رضا. (۱۳۸۶). **حقوق بین الملل عمومی**. تهران: گنج دانش.
۲. دبیری، محمد رضا. (۱۳۷۴). **دیپلماسی کاربردی و رویه های دیپلماتیک**. تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
۳. ذو العین، پرویز. (۱۳۷۹). **حقوق دیپلماتک**. تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
۴. صدر، جواد. (۱۳۸۲). **حقوق دیپلماتیک و کنسولی**. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۵. فن گلان، گرهارد. (۱۳۸۹). **در آمدی بر حقوق بین الملل عمومی**. ترجمه محمد حسین حافظیان. تهران: میزان.
۶. فلاح اسدی، مهداد. (۱۳۹۰). **سازمان های بین المللی (مزایا و مصونیت ها)**. تهران: انتشارات جنگل.
۷. کلیار، کلود آلبر. (۱۳۶۸). **نهاد های روابط بین الملل**. ترجمه هدایت الله فلسفی. تهران: نشر نو.
۸. موسی زاده، رضا. (۱۳۹۰). **سازمان های بین المللی**. تهران: نشر میزان.
۹. کنوانسیون وین منعقدده سال ۱۹۶۱.